

ทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา บ้านเรณู หมู่ 2 ตำบลเรณู
อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม*

SOCIAL CAPITAL AND THE STRENGTHENING OF LOCAL COMMUNITIES: A CASE STUDY
OF RENU VILLAGE, VILLAGE 2, RENU SUB-DISTRICT, RENU NAKHON DISTRICT,
NAKHON PHANOM PROVINCE

Kittiphid Voravong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: narongchailopburi@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนภูไท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม 2. เพื่อศึกษากระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม และ 3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนภูไท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกลุ่มไทลาว ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีแม่น้ำโขงแยกกลุ่มนี้ออกจากภูไทในภาคเหนือของลาว และญวน ชาวภูไทมีประเพณีวัฒนธรรม การแต่งกาย การละเล่นและอาหารประจำถิ่นของตนเอง นับถือพระพุทธศาสนาและนับถือผีตามบรรพบุรุษ ชาวภูไทมีลักษณะความเป็นอยู่แบบครอบครัวใหญ่ในบ้านเดียวกัน เป็นกลุ่มคนทำงานที่มีความขยันขันแข็ง มัธยัสถ์ ทำงานได้หลายอาชีพเช่น ทำนา ทำไร่ ค้าวัว ค้าควาย นำกองเกวียนบรรทุกสินค้าไปขายต่างถิ่นเรียกว่า “นายฮ้อย” เผ่าภูไทเป็นกลุ่มที่พัฒนาได้เร็วกว่าเผ่าอื่น มีความรู้ความเข้าใจและมีความเข้มแข็งในการปกครอง มีหน้าตาที่สวยงาม ผิวพรรณดี กริยามารยาทเข้มข้ม มีอัธยาศัยไมตรีในการต้อนรับแขกแปลกถิ่นจนเป็นที่กล่าวขวัญถึง

* Received April 29, 2024; Revised April 30, 2024; Accepted April 30, 2024

2. กระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม แบ่งเป็นสองช่วงคือ ช่วงอดีตและปัจจุบัน โดยในอดีตชาวภูไทมีทุนทางสังคมทางธรรมชาติที่ดีมาก ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำไหลผ่าน ดำรงชีพเอื้ออาศัยกัน มีความเป็นอยู่แบบพอเพียง ร้อยรัดด้วยวัฒนธรรมประเพณีที่เข้มแข็ง ในปัจจุบันเมื่อโลกพัฒนาขึ้นชาวภูไทได้ปรับตัวเข้ากับโลกสมัยใหม่ มีกลุ่มงานเกิดขึ้นถึง 24 กลุ่ม แต่ที่มีความโดดเด่นและแก้ปัญหาให้กับชุมชนเป็นรูปธรรมได้แก่ กิจกรรมร้านค้าชุมชน กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและผู้สูงอายุ และกิจกรรมเวทีประชุมสภาหมู่บ้าน

3. ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม ที่พบในชุมชน ได้แก่ ปัญหาคนภายนอกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ปัญหาการรุกล้ำพื้นที่ทางเกษตร และปัญหาคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่น โดยชุมชนได้แก้ไขโดยการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เน้นให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วม ตลอดทั้งกระจายกิจกรรมต่างๆ ให้คนรุ่นใหม่ได้บริหารจัดการ เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้คนรุ่นใหม่ได้เป็นผู้นำในการบริหารจัดการ กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้คนรุ่นใหม่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม; ความเข้มแข็งของชุมชน; ชุมชนท้องถิ่น

ABSTRACT

This objective of this study is consisted of : 1. to study the history and way of life of Phu Thai community, Renu Nakhon district, Nakhon Phanom Province; 2. to study the process and methods of social capital management and the strengthening of Phu Thai community, Renu Nakhon district, Nakhon Phanom province; and 3. to study the problems and obstacles of the process and methods of social capital management and the strengthening of Phu Thai communities, Renu Nakhon district, Nakhon Phanom province. This research is a qualitative research. Data was collected by in-depth interviews with informants who are local administrators and related persons The tools used in the research were in-depth interviews and content analysis

The results of the research found that

1. History and way of life of the Phu Thai Community, Renu Nakhon District, Nakhon Phanom Province It is the largest ethnic group after the Thai Lao people. Most of them live in the Northeast. The Mekong River separates this group from Phu Tai in northern Laos and Vietnam. Respect Buddhism and worship ghosts according to ancestors. The Phu Thai people live like a big family in the same house. It is a group of hardworking, thrifty workers who can work in many occupations such as farming, farming, cattle trading, buffalo trading, bringing carts carrying goods to sell abroad called "Nai Hoy". The Phu Tai tribe is a group that

develops faster than the Phu Tai tribe. another have understanding and strength in government Has a beautiful face, good skin, and good manners. They are hospitable in welcoming foreign guests until they are mentioned.

2. Process and methods of social capital management and strengthening of Phu Thai community, Renu Nakhon district, Nakhon Phanom province. It is divided into two periods: past and present in the past, the Phu Thai people had very good natural social capital. fertile forest a river flows through live together have a self-sufficiency stringed with a strong cultural tradition at present, as the world develops, the Phu Thai people have adapted to the modern world. There are 24 working groups, but the ones that stand out and solve concrete problems for the community are: community shop activities Community learning center activities and the elderly and activities at the village council meeting.

3. Problems and obstacles of the process and methods of social capital management and building strength of the Phu Thai community, Renu Nakhon District, Nakhon Phanom Province found in the community were the problems of outsiders becoming part of the community; The problem of encroachment on agricultural land and the problem of the new generation turning to other occupations The community has resolved by promoting the arts and culture of the community to be strong. Emphasize on the new generation to participate. as well as distributing various activities for the new generation to manage such as managing natural resources Let the new generation be the leader in management. group activities that allows the new generation to develop better products, etc.

Keywords; Social capital; Community strength; Local community

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจและผลการพัฒนาประเทศได้สะท้อนความไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน เพราะที่ผ่านมาจะเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาประเทศไทยตามทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2565)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นภาพฝันของแผนการพัฒนาประเทศที่จะกำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตามเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ "ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" หรือตามคติพจน์ "มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน" โดยมีระยะเวลาบังคับนานถึง 20 ปี ตั้งแต่ปี 2560-2579 ตามร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ฉบับสรุป

ยี่ห้อที่เผยแพร่ต่อประชาชนซึ่งมีการแบ่งยุทธศาสตร์ออกเป็น 6 ด้าน คือ 1. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง 2. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน 4. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม 5. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 6. ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐโดยเมื่อพิจารณาเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 3 แนวทางสำคัญของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมโดยสร้างโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้คนทุกกลุ่มและทุกวัยสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้และองค์ความรู้ที่มีความหลากหลายทั้งวัฒนธรรมภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนนำวัฒนธรรมที่ดีงาม และค่านิยมของไทยเป็นฐานในการพัฒนาคนและสังคมให้มีความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ในชุมชนการศึกษาความรู้ของชุมชนและชุมชนต้นแบบการจัดการตนเองได้ตามบริบทของชุมชนและการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ช่วยเสริมสร้างทักษะในการประกอบอาชีพสนับสนุนให้นำความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุซึ่งเป็นคลังสมองของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน ราษฎร์ชาวบ้านหรือผู้มีความรู้ภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ ส่งเสริมภาคประชาสังคมและองค์กรธุรกิจเอกชนในการทำงานเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกับภาครัฐและส่งเสริมความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนารวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมในการหล่อหลอมและสร้างค่านิยมที่ดีงาม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) กล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์ที่มีทุนทางสังคมให้มีความสำคัญกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่เริ่มมีในสังคมไทยช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 และจากวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นทำให้ประเทศไทยต้องหันมาทบทวนทิศทางการพัฒนาประเทศโดยที่รัฐบาลกำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Program: SIP) โดยได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการและเงินกู้จากธนาคารโลกเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยยึดหลักการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแนวคิดทุนทางสังคมจึงได้ถูกนำมากล่าวถึงอย่างจริงจังเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยได้จัดตั้งสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment and SIE) โครงการต่างๆของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมดังกล่าวทำให้สังคมไทยมองเห็นคุณค่าที่มีอยู่เป็นทุนเดิมแต่อาจถูกมองข้ามไปรวมทั้งเห็นในสิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคลเช่นความมีน้ำใจความเอื้ออาทรการช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นต้นนอกจากนั้นกองทุนเพื่อสังคมยังได้พิจารณาสิ่งที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพชน เช่น ภูมิปัญญาประเพณีความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนรวมทั้งศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนเช่นผู้นำกลุ่มองค์กรประชาชนเครือข่ายเป็นหนทางในการทุ่มเทและระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจึงต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ภูมิสังคมของท้องถิ่นและการส่งเสริมงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีความสอดคล้องกันอย่างสมดุลและจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมปรองดองทุนทางสังคมอย่างมากเพราะการมีส่วนร่วมของทุนทางสังคมจะทำให้การแก้ไขปัญหาของสังคมสามารถทำได้ง่ายยิ่งขึ้นทำให้สังคมก้าวหน้าและพัฒนาไปได้อย่างราบรื่นเนื่องจากคนในสังคมมีความเชื่อมั่นซึ่งกันและกันและมีความร่วมมือร่วมใจกันตลอดจนเป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในสังคมได้ (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2548)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์สำรวจระดับความเข้มแข็งของทุนทางสังคมจากจังหวัดตัวอย่างนำร่องในปี พ.ศ. 2548 รายงานการวิจัยของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์นิยามลักษณะของทุนทางสังคมที่เข้มแข็งว่าทุนทางสังคมที่เข้มแข็งต้องประกอบด้วยดัชนีโดยรวมของทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง 6 มิติได้แก่ 1. มิติด้านกลุ่มและเครือข่ายทางสังคม 2. มิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 3. มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ 4. มิติด้านข่าวสารและการสื่อสาร 5. มิติด้านความสมานฉันท์การอยู่ร่วมกันในสังคมความขัดแย้งและความรุนแรงและ 6. มิติด้านเจ้าหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองโดยผลการวิจัยพบว่าประเทศไทยมีสภาพความเข้มแข็งของทุนทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง (สุวรรณี คำมั่น, 2551) แม้ว่าทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในสังคมไทยตั้งแต่หลังวิกฤตเศรษฐกิจ โดยที่รัฐบาลกำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม (Stat vestrient Program SMA) และจัดตั้งสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (Sociatravelestinct utid-SIES แต่กลับพบว่าภาพรวมของทุนทางสังคมไทยมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่งแต่ยังไม่เพียงพอสำหรับการรองรับสถานการณ์ต่าง ๆ ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีความจำเป็นที่สังคมไทยต้องมีภูมิคุ้มกันหรือทุนทางสังคมที่มีอยู่มาเสริมสร้างให้เข้มแข็งข้างหน้าเพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเสมือนรากฐานของประเทศมากขึ้น

จากการรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่วิจัยพบบ้านเรณู หมู่ที่ 2 ตำบลเรณู อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลาย และได้บริหารจัดการท้องถิ่นโดยนำทุนทางสังคมต่าง ๆ ของชุมชนมาใช้ทั้งที่เป็นเงิน (Money) กองทุน (Fund) และไม่เป็นเงิน ได้แก่ ระบบคิดหรือ วิถีคิดของคนในชุมชน สังคมที่ผ่านการสั่งสมสืบทอดวิธีการปฏิบัติ และนำไปใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ที่มองเห็นเป็นรูปธรรมได้ เช่น วิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิธีการสืบทอดทางภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนผ่านจารีตประเพณีและสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเอื้ออาทรต่อกัน ความรัก ความสามัคคี ความเชื่อ ความศรัทธา ในสิ่งที่ชุมชนสร้างแรงยึดเหนี่ยวและเกาะเกี่ยวความเป็นชุมชนไว้ด้วยกันทำให้ชุมชนมีความเป็นตนเองอย่างมีเอกลักษณ์มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเอง ได้แก่ 1.ทุนมนุษย์ 2. ทุนสถาบัน 3. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม 4. ทุนธรรมชาติ นำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมผ่านการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือการรวมตัวของคนในชุมชน ภูมิคุ้มกันในชุมชน และระบบการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อเกิดการสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่น และสามารถพัฒนาเพื่อเป็นแบบอย่างในการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนภูไทปัจจัยที่ส่งผลต่อทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่น โดยใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมีทุนทางสังคมที่มั่นคงอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนภูไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษากระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา บ้านเรณู หมู่ 2 ตำบลเรณู อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการจัดงานวิจัยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และแนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ครู ราษฎรชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป รวมจำนวน 18 ท่าน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใน เรื่อง “ทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา บ้านเรณู หมู่ 2 ตำบลเรณู อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม” โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

ลำดับที่	รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	ตำแหน่ง
1	พระครูสุขุมบุญเขต	เจ้าอาวาส
2	พระเคน รตนโชโต	พระลูกวัด
3	พระวีรภัทร แก้วเรืองไช	พระลูกวัด
4	คุณราชคุณ ราชวัลลพ ยูรัตน์แก่นจัน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2
5	คุณธีรวัฒน์ แขวงเมือง	หัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไป
6	คุณเวษยันต์ พรหมจันทร์	นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ
7	สิบเอกโชคก โกลรัตน์	เจ้าพนักงานทะเบียน
8	คุณสุรีย์ ยะสะคะ	ประธานสภาเทศบาลเรณูนคร
9	คุณพิศดาร ผลโยน	ผู้อำนวยการกองศึกษา
10	คุณสุพล ต้นสวรรค์	ครูชำนาญการพิเศษ
11	คุณทวีสุข อุพร	ครูชำนาญการพิเศษ

12	คุณจันทะรัตน์ มิมาชา	อดีตผู้ใหญ่บ้าน
13	อดีต สจ.หาญ มิควาพ	ปราชญ์ชาวบ้าน
14	คุณศิริรัตน์ ชมภูกุล	ปราชญ์ชาวบ้าน
15	คุณสัญญา ต้นสวรรค์	ปราชญ์ชาวบ้าน
16	คุณอลงกต นาคพงษ์	ประชาชนในชุมชน
17	คุณโพธิ์ชัย จันทนนท์	ประชาชนในชุมชน
18	คุณวิภา นาคพงษ์	ประชาชนในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือแต่ละชิ้นรวมทั้งหมด 2 ประเภท ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ครู ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไปรวมจำนวน 18 ท่าน โดยมีขั้นตอนลักษณะและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

1. ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครื่องมือวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดขอบเขตในการวิจัย
3. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากกรรมการอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
4. ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย และนำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขต่อไป
5. ปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญที่ได้ตรวจสอบและแก้ไขเพิ่มเติม
6. จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยที่สร้างไว้
2. หาความเที่ยงตรง โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม
3. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจแก้แล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป
4. นำเครื่องมือที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนญไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม 2. เพื่อศึกษากระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนญไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม และ 3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนญไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนญไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม

ชุมชนญไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกลุ่มไทลาว ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีแม่น้ำโขงแยกกลุ่มนี้ออกจากญไทในภาคเหนือของลาว และญวน กลุ่มญไทกลุ่มใหญ่ที่สุดอาจอยู่แถบลุ่มน้ำโขง และแถบเทือกเขาภูพาน เช่น จังหวัดนครพนม ได้แก่ อำเภอดำชะอี ธาตุพนม เรณูนคร นาแก จังหวัดสกลนคร ได้แก่ อำเภวาริชภูมิ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ อำเภอกุฉินารายณ์ เขาวง สหัสขันธ์ ส่วนญไทผู้เข้าสู่ภาคกลางในจังหวัดราชบุรี และเพชรบุรี ในย่านนั้นเรียกว่า “ลาวโซ่ง” ชาวญไท เป็นกลุ่มที่มีความขยันและอดออมเป็นพิเศษ ลักษณะการแต่งกายจะมีความเป็นเอกลักษณ์ เช่น นุ่งผ้าซิ่น เสื้อแขนกระบอก ส่วนผ้าห่มจะทอเป็นผืนเล็ก การละเล่นของชาวญไทจะมีลักษณะเด่นเป็นของตนเอง เช่น ประเพณีการฟ้อนรำแบบดั้งเดิม ฟ้อนรำญไท รำหมอเหยา ประเพณีบายศรีสู่ขวัญสำหรับนักท่องเที่ยว ประเพณีชนช้าง หรือขี่ช้างชนเมือง (ดื่มเหล้าอรณนคร) เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนชาวญไทมีความหลากหลาย เช่น ป่าประวัติศาสตร์ 200 ปี หรือศูนย์การเรียนรู้บ้านนาบัวที่รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้สมัยโบราณให้ได้รับชม ในส่วนอาหารการกินของชาวญไทจะมีลักษณะคล้ายหรือเหมือนกับภาคอีสาน ซึ่งได้แก่ ข้าวปุ้นปาแตะโน ปิ้งไก่บ้านเหี้ยงยังมดแดง แจ่วปลาแดก ข้าวหลามแซบ (เผาข้าวหลาม) เป็นต้น

2. กระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนญไท

อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม

ชาวญไท อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม มีกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมาตั้งแต่ครั้งอดีตของการก่อตั้งชุมชน ในอดีตชุมชนญไทมีทุนทางสังคมที่เป็นธรรมชาติ โดยมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ และพื้นดินของบ้านเรณูเปรียบเสมือนเป็นตลาดขนาดใหญ่ ที่คนในหมู่บ้านสามารถเข้าไปหาอาหารการกินและเอื้อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้านด้วย เพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ทำให้เกิดแหล่งน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของดินแหล่งน้ำและดินที่สมบูรณ์นี้เองก็ช่วยให้คนบ้านเรณูทำนา ทำสวนได้ผลดี แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้ และพึ่งพิงอิงอาศัยธรรมชาติ ส่วนในปัจจุบัน เข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ สังคมเปลี่ยนไป วิถีชีวิตของคนในชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงโดยไปสัมพันธ์โดยตรงกับวิถีทุนนิยมที่ถาโถมไปทั่วทุกหัวระแหงของประเทศ ชาวญไท บ้านเรณู หมู่ที่ 2 จึงต้องมีการปรับตัวที่จะต้องสร้างกลุ่มงานกลุ่มกิจกรรมที่จะนำมาเป็นทุนทางสังคมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยในปัจจุบันมีถึง 24 กิจกรรม แต่ที่โดดเด่น

และมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างเด่นชัดมี 3 กิจกรรมได้แก่ กิจกรรมร้านค้าชุมชน ที่รวมตัวประชาชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการเปิดร้านค้า โดยทุกคนสามารถบริหารจัดการและเข้าร่วมกับกิจกรรมร้านค้าได้ กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและผู้สูงอายุที่เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้ทุกคนได้ศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความเห็นกัน และมีเวทีให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประสบการณ์ทั้งหมดของชีวิตได้ถ่ายทอดให้ลูกหลานเพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และกิจกรรมเวทีประชุมสภาหมู่บ้าน ที่เปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แจ้งข่าวสารของทางราชการ และระดมความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชน

3. ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมที่ชุมชนภูไท หมู่ที่ 2 บ้านเรณูได้ประสบ รวบรวมได้ 3 ปัญหาสำคัญได้แก่ ปัญหาของคนภายนอกที่เข้ามาอยู่ในชุมชนแล้วไม่ปฏิบัติตามวิถีของชุมชนทำให้ชุมชนขาดความเป็นเอกลักษณ์ และอาจเกิดการแตกแยก ปัญหาการรุกรานพื้นที่เกษตรที่จะก่อปัญหาเป็นมลภาวะต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อชุมชน และปัญหาคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ปล่อยปละละเลยวิถีดั้งเดิม โดยชุมชนจะต้องมีการเร่งแก้ไขปัญหา ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น กิจกรรมที่ให้คนรุ่นใหม่ ได้มีส่วนร่วมในการทำงาน ให้คนรุ่นใหม่เป็นผู้ออกแบบงานและควบคุมการทำงานทั้งระบบเป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนภูไท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ชาวภูไท บ้านเรณู หมู่ที่ 2 ต.เรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม มีชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน มี 5 ตระกูลใหญ่ คือ ตระกูลศรีดี ตระกูลภคพงษ์ ตระกูลดำสนวน ตระกูลเกรียงไกร และตระกูลไธสัทรู จากความยาวนานของการตั้งเป็นหมู่บ้านจึงทำให้ตระกูลทั้งหลายมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ทั้งความสัมพันธ์ที่มาจากตระกูลเดียวกัน และความสัมพันธ์ข้ามตระกูลโดยการแต่งงาน บางครั้งหลาย ๆ รุ่นจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน คนที่มีตระกูลเดียวกันก็กลับมาแต่งงานกันอีก สภาพภูมิประเทศของถิ่นที่อยู่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ และพื้นดินของบ้านเรณู เปรียบเสมือนเป็นตลาดขนาดใหญ่ ที่คนในหมู่บ้านสามารถเข้าไปหาอาหารการกินและเอื้อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้านด้วย เพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ทำให้เกิดแหล่งน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของดินแหล่งน้ำและดินที่สมบูรณ์นี้เองก็ช่วยให้คนบ้านเรณูทำนา ทำสวนได้ผลดี แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้ และพึ่งพิงอิงอาศัยธรรมชาติ โดยก่อนจะมีการมาก่อตั้งชุมชนดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เมื่อครั้งอยู่ที่เมืองวังในแขวงเวียงจันทร์ สภาพภูมิประเทศจะเป็นป่าและเขา การตั้งบ้านเรือนจะใกล้กับสถานที่เพาะปลูก เช่น ทำไร่ ปลูกข้าว เมื่อมีเวลาวางจากการทำไร่ปลูกข้าวก็จะสานไม้เอี้ยะบ้าง สานกะทอบ้าง การซื้อขายผ้าชิ้นในประเทศลาวจะเดินทางไปขายตามเมืองต่างๆ ในแขวงเมืองญวนและซื้อเกลือและหม้อทองเหลืองในเมืองญวนบรรทุกหลังช้างมาขายในประเทศลาว เมื่อชาวภูไทได้เข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทยแล้ว ก็มีวิถีคล้าย ๆ ของเดิม กล่าวคือ

จะตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มชาวภูไทมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย โดยพบว่า จะมีอาชีพหลัก เป็นอาชีพเกษตรกรรม อาชีพรองลงมาคือการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น และทำการค้าขาย

ในปัจจุบันชาวภูไทเรณูนครจะมีการดำรงชีวิตให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากความอยู่รอดภายใต้สังคมใหญ่ ที่จะทำให้ชาวภูไทรู้สึกว่าเขาเองไม่ได้ถูกแบ่งแยกออกจากสังคม ผู้วิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงจากอดีตไปสู่ปัจจุบันของชาวภูไทนั้นจะเกิดขึ้นสอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิม และขนบธรรมเนียมประเพณี โดยผู้วิจัยอธิบายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวภูไทในปัจจุบันดังนี้คือ

1. อาชีพชาวภูไทยังยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่การค้าขายเริ่มมีบทบาทมากขึ้น เห็นได้จากการเปิดร้านขายสินค้าพื้นเมือง และการทำเหล้า
2. ลักษณะบ้านเรือนเมื่อเวลาผ่านไปตามยุคสมัย บ้านเรือนของชาวภูไทก็มีลักษณะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่น ปัจจุบันนี้ลักษณะบ้านเรือนกลายเป็นบ้านปูน กิ่งไม้กิ่งปูนแต่มีเค้าโครงบ้านที่เป็นบ้านผู้ไทแท้เอาไว้เหมือนกัน
3. การค้าขาย ชาวภูไทประกอบอาชีพค้าขายมากขึ้นมีการเปิดร้านขายสินค้าพื้นเมือง และมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นศูนย์หัตถกรรมมากขึ้นเพื่อจำหน่ายสินค้าที่ระลึกพื้นเมือง
4. การละเล่น ในปัจจุบันการละเล่นในการในสมัยก่อนเริ่มที่จะเลือนหาย เนื่องจากเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการดำรงชีวิตมากขึ้น เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ ทำให้การละเล่นในอดีตคงเหลือไว้เพียงส่วนน้อยอย่างเช่น การฟ้อนรำภูไท การเล่นดนตรี
5. การแต่งกาย ชาวภูไทได้นำเอาเครื่องแต่งกายจากสถานที่ต่างๆ มาปรับประยุกต์ใช้กับชุดพื้นเมือง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคม ในปัจจุบัน โดยการนำสิ่งของที่เป็นวัตถุติดั้งเดิมมาปรับใช้ในสิ่งทอสมัยใหม่ และผสมผสานลวดลายทำให้เกิดเป็นศิลปะร่วมสมัย

2. กระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอรณูนคร จังหวัดนครพนม

กระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูไท อำเภอรณูนคร จังหวัดนครพนมนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถแบ่งพัฒนาการการจัดการทุนทางสังคมที่สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเป็น 2 ช่วงใหญ่ได้แก่ ช่วงอดีต และช่วงปัจจุบัน

ช่วงอดีตของการก่อตั้งชุมชนบ้านเรณู หมู่ที่ 2 อำเภอรณูนคร จังหวัดนครพนม พื้นที่ตรงนี้จะมี ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ และพื้นดินของบ้านเรณู เปรียบเสมือนเป็นตลาดขนาดใหญ่ที่คนในหมู่บ้านสามารถเข้าไปหาอาหารการกินและเอื้อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้านด้วย เพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ทำให้เกิดแหล่งน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของดินแหล่งน้ำและดินที่สมบูรณ์นี้เองก็ช่วยให้คนบ้านเรณูทำนา ทำสวนได้ผลดี แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียงพึ่งตนเองได้ และพึ่งพิงอิงอาศัยธรรมชาติ มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แนบแน่นตลอดไปถึงการประกอบอาชีพที่ล้วนเอื้ออาศัยกัน มีการแบ่งปันซึ่งกันและกัน และสามารถกล่าวต่อกันได้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันนี้เป็นการกระทำที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต และยังคงมีให้เห็นอยู่จนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความรัก ความอบอุ่น ความเอื้ออาทร ซึ่งกันและกันระหว่างพี่น้อง หรือระหว่างคนในหมู่บ้าน ด้วยกัน และยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบ

ความสัมพันธ์ของผู้อาวุโสซึ่งเปรียบเสมือนญาติผู้ใหญ่ที่คอยดูแลเอาใจใส่เด็กในชุมชน แสดงให้เห็นว่าระบบอาวุโสจึงเป็นกลไกสำคัญในการเข้าร่วมดูแล จัดการชุมชนมาตั้งแต่อดีตและความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างเครือญาติยังมีส่วนสำคัญต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชน กล่าวคือ คนบ้านเรณูสมัยก่อนเกือบทั้งหมดจะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก เนื่องจากมีพื้นที่ที่เอื้ออำนวยเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำไหลลงมาจากป่าตอนบนมาสู่ด้านล่างตลอดทั้งปี สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนา มีบางครอบครัวที่มีสวนยางพารา ซึ่งแสดงถึง ความมีฐานะของคนสมัยก่อน และการทำไร่นานานี้ในอดีตยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงหรือเทคโนโลยีเข้ามาจะใช้แรงงานคนและสัตว์ทั้งหมด ดังนั้นการประกอบอาชีพจึงเป็นการช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในช่วงนี้จึงอาศัยทุนทางสังคมระหว่างเครือญาติและบุคคลใกล้ชิด ให้ได้รวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา

ประเพณีวัฒนธรรมของชาวภูไทก็เป็นบ่อเกิดให้การทุนทางสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังจะเห็นได้จากความเชื่อของคนในชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงอิงอาศัยธรรมชาติในเรื่องของการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ เมื่อธรรมชาติเอื้อประโยชน์แก่คนในชุมชน คนในชุมชนก็ไม่ลืมที่จะขอบคุณธรรมชาติด้วยการแสดงออกซึ่งความเคารพนบถ เช่น การแสดงออกผ่านประเพณีอันเชิญผีลอบ ผีกระดัง ประเพณีปฏิบัติของชาวเรณูนอกจากจะสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติแล้วยังสะท้อนถึงลักษณะนิสัยที่รักใคร่กลมเกลียว กตัญญูต่อบุคคลที่ เคารพนบถต่อผู้ใหญ่และบรรพบุรุษ การที่คนในชุมชนมีประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติมานาน มีส่วนช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นสนิทสนมมากขึ้น เนื่องจากพิธีกรรมต่าง ๆ นำพาให้คนทุกเพศ ทุกวัยมารวมตัวกัน พูดคุยไถ่ถามสารทุกข์ทุกครั้งที่มีการร่วมรับประทานอาหารแบ่งปันกับข้าวกับ ปลาหลังจากที่ประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้ว และประเพณีก็นำคนให้เข้ามาใกล้ชิดศาสนามากขึ้น โดยศาสนาจะเป็นแหล่งคำสอนให้คนได้รู้จักสามัคคีกัน ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง พออยู่พอกิน ทั้งนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม (2557) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวม ชุมชนปฐมอโศกเป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นชุมชนพึ่งตนเอง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มัคน้อย สันโดษ ถือศีล ปฏิบัติธรรมขัดเกลาตนเองอยู่เสมอ ประกอบสัมมาอาชีพตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอน เป็นชุมชนที่ไม่มีอบายมุข เมื่อมีกิจที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ จะนำเข้ามาปรึกษาหารือกันในที่ประชุมเมื่อมีปัญหา ก็จะหยิบยกปัญหาเข้ามาในที่ประชุมและพิจารณาหาทางแก้ปัญหาหรือหาทางออกร่วมกัน สมาชิกชุมชนจะมีศีลมีธรรม เป็นหลักเป็นที่พึ่ง ทุกคนจะถือศีล 5 หรือ ศีล 8 ตามฐานะของแต่ละคน และเพิ่มอธิศีลเพื่อขัดเกลาตนเองให้เจริญขึ้นอยู่เสมอ สมาชิกชุมชนจะฝึกตนจนพึ่งตนได้ จะกระตือรือร้น ขวนขวาย เอาภาระรับผิดชอบในกิจน้อยใหญ่ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจวัตร กิจกรรม หรือกิจการต่างๆ ของชุมชน และมีชีวิตอยู่อย่างผู้ให้ ผู้เสียสละ และถ้ากลุ่มตัวอย่างของชุมชนปฐมอโศกมีการรับรู้แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น ย่อมมีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างของชุมชนปฐมอโศกมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า (ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก) ชุมชนปฐมอโศกเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีการใช้สื่อสารบุญนิยม เช่น แผ่นพับ หนังสือ เสียงตามสายวิทยุ

ชุมชน และสื่อโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม สื่อสารถึงสมาชิกชุมชนอยู่เสมอ เพื่อจะได้รับรู้เรียนรู้ และสามารถน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประพฤติปฏิบัติได้

3. ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภูเก็ต อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมของชุมชนภูเก็ตส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่มาจากปัจจัยภายนอกที่เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งหลักการเข้ามาของสิ่งใหม่ที่ไม่สามารถควบคุมได้ และที่สำคัญผู้นำชุมชนต้องเตรียมการในการรับมือกับสิ่งเหล่านี้ รวมทั้งปัจจัยภายใน คือ คนรุ่นใหม่เปลี่ยนค่านิยมและแบบแผนการดำเนินชีวิตไป ปัญหานี้จะกระทบความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้ต่อไป โดยปัญหาสำคัญได้แก่ ปัญหาคนภายนอกเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนภูเก็ต ซึ่งการเข้ามาของบุคคลภายนอกนี้ผู้วิจัยเห็นว่า มีลักษณะที่เป็นไปได้ใน 2 ประการ ซึ่งก็คือประการแรกคนภายนอกไม่ยอมรับวัฒนธรรมของชุมชน ไม่ยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นทั้งจะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเยาวชนของชุมชนที่จะเอาเยี่ยงอย่างได้ ซึ่งปัญหาแบบนี้ชาวชุมชนจะต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพื่อป้องกันวิถีของชุมชน โดยอาจจะออกเป็นกฎระเบียบ หรือวิถีปฏิบัติก็ได้ หรือให้บุคคลภายนอกนั้นเข้ารับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้การประพฤติปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกประการหนึ่งก็คือ คนภายนอกยอมรับปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน และยินดีพัฒนาชุมชนไปพร้อมกับคนในชุมชนซึ่งประการนี้จะเป็นข้อดีที่ได้คนภายนอกมาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ชุมชนจึงควรที่จะสร้างระเบียบปฏิบัติแก่คนภายนอก รวมทั้งใช้ประโยชน์จากศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่เพื่อพัฒนาคณะบุคคลภายนอกให้เข้าใจวิถีของคนภูเก็ต นอกจากนี้ควรมีมาตรการรองรับที่ได้จากการประชุมสภาหมู่บ้านในกรณีที่คนภายนอกมีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับชุมชน สอดคล้องกับการวิจัยของแพรวณา เรียงริลา (2561) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนเพื่อการพึ่งพาตนเองของโรงเรียนสัมมาสิกขาปฐมอโศก” ผลการวิจัยพบว่า 1. ในด้านบริบท ความคิด ความเชื่อของครูและนักเรียนโรงเรียนสัมมาสิกขาปฐมอโศกนั้นทุกคนเคร่งครัดในศีล ระเบียบ รับประทานอาหารมังสวิรัตใช้หลักบุญนิยมในการดำเนินชีวิต เพราะเชื่อว่าการเสียสละให้ผู้อื่นถือเป็นกำไร 2. การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสัมมาสิกขาปฐมอโศกจัดเป็น 2 ประเภท คือ การเรียนการสอนในชั้นเรียน สอนโดยตรงและสอดแทรกลักษณะการพึ่งพาตนเองให้นักเรียน และการเรียนการสอนนอกชั้นเรียน โดยจัดเป็นฐานงานให้นักเรียนฝึกประสบการณ์ ปฏิบัติจริง เป็นการฝึกอาชีพให้กับนักเรียน นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 3. การพึ่งพาตนเองของนักเรียน ได้แก่ 3.1 การพึ่งพาตนเองในชีวิตประจำวันนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นในชุมชน สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในชีวิตประจำวัน 3.2 การพึ่งพาตนเองในการเรียน นักเรียนสามารถช่วยเหลือตนเองในการเรียนได้ มีความรับผิดชอบต่อกับตนเองและต่อผู้อื่น และ 3.3 การพึ่งพาตนเองทางจิตใจ เมื่อมีปัญหาในการเรียนหรือการทำงาน นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของนักเรียน คือ ตัวของนักเรียนเอง เมื่อเกิดปัญหาไม่คิดที่จะอ่อนวอนขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงตอบโจทย์ที่ว่าจะสามารถบริหารจัดการคนภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชนให้มีการยอมรับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนได้อย่างไร ซึ่งก็โดยอาศัยการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ทั้งโดยตรงและทางอ้อมนั่นเอง

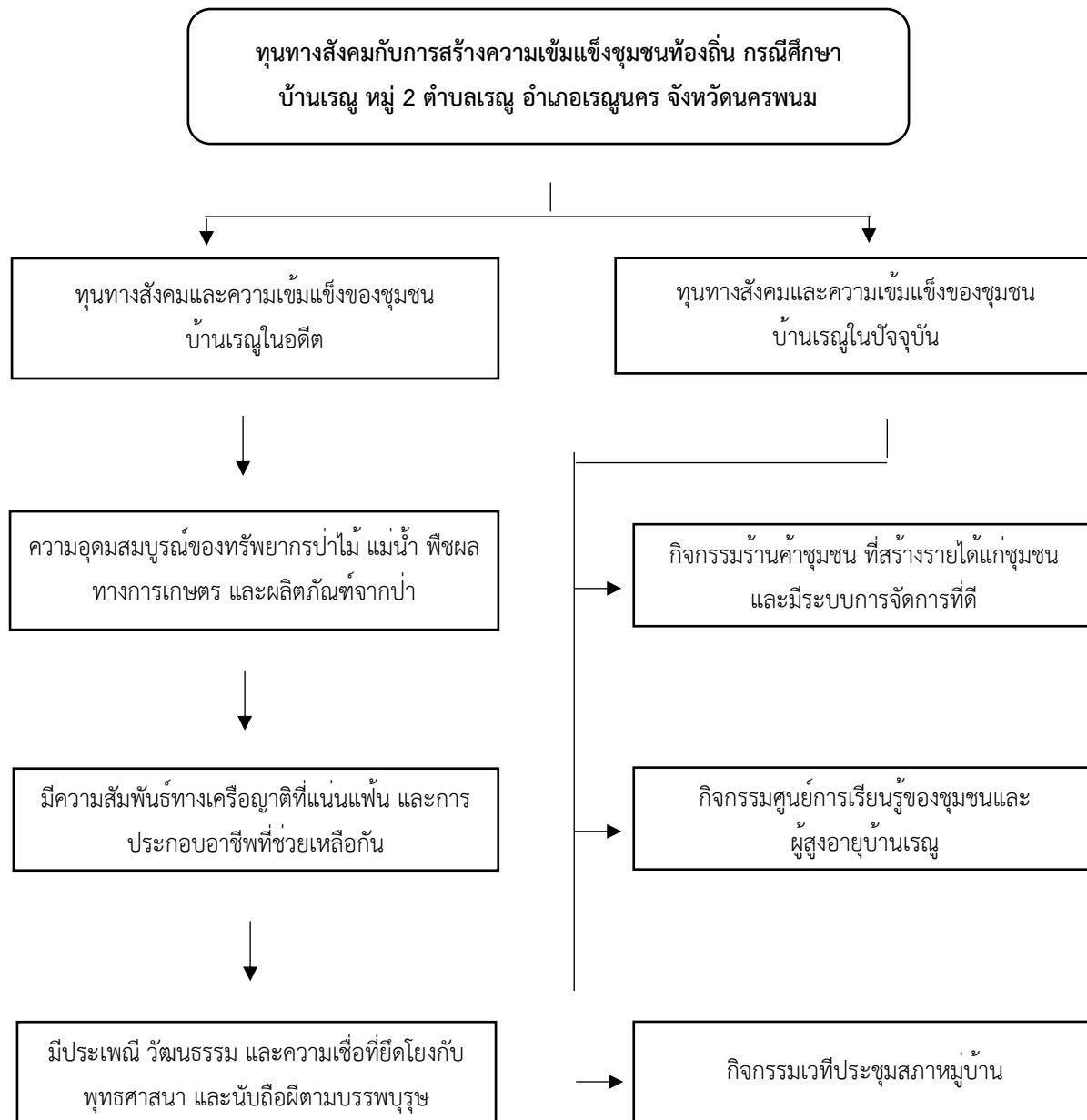
ประเด็นต่อมาได้แก่ ปัญหาการรุกร้าพื้นที่ทางการเกษตร เนื่องจากพื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่สำคัญในการเพาะปลูก เมื่อชุมชนขยายตัวและไม่ได้มีการวางแผนชุมชนไว้ดีพออาจจะสร้างมลภาวะให้กับพื้นที่เกษตรได้ เช่น การปล่อยน้ำเน่าเสียลงสู่คลองสาธารณะ การทิ้งขยะมูลฝอย การใช้สารเคมีเกินอัตราจนทำให้แม่น้ำลำคลองมีสารพิษเจือปน และการเผาขยะจนเกิดสารพิษต่อระบบหายใจ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการบริหารจัดการให้ดี โดยผู้วิจัยพบว่า กระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนมีเวทีประชุมสภาหมู่บ้านอยู่แล้ว ดังนั้น ผู้นำชุมชนและประชาชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และระดมความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา เพื่อให้ชุมชนมีพื้นที่ทางการเกษตรที่ไม่โดนรุกรานอีกต่อไป

ประเด็นปัญหาต่อมาได้แก่ ปัญหาคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่น ไม่สนใจอาชีพดั้งเดิมที่บรรพบุรุษบุกเบิกมา ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า เมื่อกระแสจากภายนอกได้แพร่เข้ามาในชุมชน เยาวชนสมัยใหม่ย่อมมีหนทางใหม่ๆ ในการทำอาชีพได้หลากหลายมากขึ้น ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีการจัดเวทีเสวนาของชุมชนเพื่อหาทางออกให้แก่คนรุ่นใหม่เหล่านี้ ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหามีด้วยกันหลายวิธี เช่น เปลี่ยนการบริหารจัดการอาชีพดั้งเดิมให้เป็นวิธีการสมัยใหม่ เพื่อให้คนรุ่นใหม่นำเอาความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้น เช่น เกษตรสมัยใหม่ หรืออุตสาหกรรมทางการเกษตร เป็นต้น เปลี่ยนวิธีการทำงานแบบเดิมสู่ความเป็นสากล และผู้นำชุมชนยอมรับอาชีพสมัยใหม่ที่แพร่หลายเข้ามายังชุมชน พร้อมทั้งให้การสนับสนุนเพื่อให้มีอาชีพที่หลากหลายเกิดขึ้นในชุมชนนั่นเอง

องค์ความรู้วิจัย

การวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา บ้านเรณู หมู่ 2 ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม” ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา บ้านเรณู หมู่ 2 ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยพบว่า บ้านเรณูมีทุนทางสังคมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านช่วงเวลาที่สำคัญใน 2 ช่วงเวลา ซึ่งได้แก่

ทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเรณูในอดีต โดยในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งหมู่บ้านจนกลายเป็นชุมชนบ้านเรณูนี้ วิธีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนยังเป็นแบบวิถีแห่งความพอเพียง เพราะสภาพภูมิประเทศและทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ ที่สามารถดำรงชีพจากการหาของป่า หาผลิตภัณฑ์จากป่าเป็นสินค้าที่ของท้องถิ่นโดยแท้มีแม่น้ำที่มีความสะอาดและหาสัตว์น้ำมาทำอาหารได้ พืชผลทางการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ ใช้ระบบยืมแรงและใช้ค้ำกันในรูปแบบการทำงาน ชาวเรณูในอดีตจะมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้นจะรู้จักกันทั่วทั้งหมู่บ้าน แยกไปใครมาจะรู้จักกันหมด จึงมีลักษณะที่รักใคร่กลมเกลียวกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่โดยตลอดเวลา ซึ่งลักษณะความแน่นแฟ้นทางเครือญาตินี้จะมีผลต่อการทำงานที่ช่วยเหลือกัน เพราะเมื่อเป็นญาติกันทั้งหมู่บ้านจึงรักใคร่สามัคคีและช่วยเหลือการทำงานกันอยู่โดยตลอด นอกจากนี้ชาวเรณูจะมีประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่ยึดโยงกับพุทธศาสนา และนับถือผีตามบรรพบุรุษกล่าวคือ ชาวบ้านเรณูมีวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนเดียวกันกับชาวลาวในประเทศลาว ที่มีความมั่นคงในการนับถือพระพุทธศาสนา กิจกรรมทุกอย่างจะมีการสักการบูชาพระรัตนตรัยอยู่โดยตลอด และสอดคล้องกับวิถีชีวิตไปทั้งหมด และนอกจากการนับถือพระพุทธศาสนาแล้วยังรับเอาผีบรรพบุรุษมานับถือด้วยซึ่งเป็นความเชื่อแต่โบราณกาลที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

ในส่วนทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเรณูในปัจจุบันที่กลุ่มการงานถึง 24 กลุ่ม ผู้วิจัยได้คัดเลือกเหลือ 3 กลุ่ม ที่มีลักษณะโดดเด่นและมีความเข้มแข็งต่อชุมชน โดยได้แก่

กิจกรรมร้านค้าชุมชน ที่สร้างรายได้แก่ชุมชนและมีระบบการจัดการที่ดี โดยร้านค้าชุมชนนี้ถือวิสาหกิจชุมชนที่สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนสามารถจับจ่ายซื้อของในราคาที่ย่อมเยา สามารถเอาสินค้าที่ตนมีมาวางขายได้ สินค้าที่นำมาขายนอกจากเป็นสินค้าทั่วไปแล้ว ยังมีสินค้าเฉพาะถิ่นที่อาจหาได้จากป่า จากแม่น้ำ หรือจากแหล่งต่าง ๆ ที่คนในชุมชนจะหามาได้เพื่อมาแลกเปลี่ยนค้าขายกันได้อย่างเสรี

กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนและผู้สูงอายุบ้านเรณู ซึ่งถือว่ามีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้จะเป็นศูนย์รวมความรู้และให้ชุมชนได้มาศึกษาเรียนรู้งาน สมาชิกในชุมชนสามารถมาใช้บริการได้อย่างหลากหลาย เช่นว่า มาพบปะสังสรรค์เสวนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงาน ขอคำปรึกษาในการทำงาน หรือแม้กระทั่งมาขอความรู้ให้แก่บุคคลอื่น ๆ ที่มายังศูนย์การเรียนรู้ นอกจากนี้ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ยังส่งเสริมสมรรถภาพของผู้สูงอายุในการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา มีกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลาย ให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำและถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ความสามารถให้แก่คนรุ่นหลัง

กิจกรรมเวทีประชุมสภาหมู่บ้าน ที่เป็นกิจกรรมระดับแถวหน้าของบ้านเรณูแห่งนี้ โดยเป็นกิจกรรมที่ทุกคนให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหมู่บ้านทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็น ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนทั่วไป จะได้เข้ามาแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นอย่างได้เสรี นำมาซึ่งการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้เวทีประชุมแห่งนี้ยังเป็นแหล่งของการเกิดความคิดใหม่ที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนต่อไป

โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหลายฝ่าย และจะต้องทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เมื่อได้ทราบถึงวิถีชีวิตและประเพณีของชาวภูไทแล้ว ควรจะส่งเสริมวิถีความเป็นอยู่ของชาวภูไทให้มีความแพร่หลายในสังคม ผ่านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ และสื่อสังคมออนไลน์
2. ประชาชนในพื้นที่เมื่อจะพัฒนาชุมชนของตนเอง จะต้องเข้าใจบริบทชุมชนตนเองว่ามีวัฒนธรรมประเพณี ขนบธรรมเนียมที่เป็นเอกลักษณ์ การสร้างกลุ่มงานอาชีพใดๆ อันเป็นทุนทางสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนควรจะต้องอิงบริบทนั้น ไม่ควรนำกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เหมาะกับชุมชนตนเองเข้ามาเป็นกลุ่มอาชีพในชุมชนเนื่องจากจะขาดความเป็นเอกลักษณ์ และวิถีดั้งเดิม
3. ปัญหาและอุปสรรคที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ ชุมชนมีกลุ่มกิจกรรมที่สามารถระดมความคิดในการแก้ไขปัญหา มีอยู่แล้ว จึงควรนำปัญหาเข้าสู่เวทีประชุมสภาหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการรับรู้และเกิดการแก้ปัญหาร่วมกันทั้งชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นมาของชุมชนภูไท บ้านเรณู หมู่ที่ 2 ตำบลเรณู อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาจึงควรศึกษาในมิติอื่น ๆ เช่น การสร้างองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของชุมชนภูไทว่าเกิดจากอะไร หรือฐานรากของชุมชนนั้นเกิดจากอะไรเป็นต้น
2. ทุนทางสังคมและกระบวนการบริหารจัดการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้จากการพิจารณากลุ่มงานอาชีพที่มีอยู่ของชุมชน แต่ปัจจัยภายนอกและภายในย่อมเป็นสิ่งสำคัญคู่กันในการหล่อหลอมให้เกิดทุนทางสังคมเหล่านั้น ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาครอบคลุมไปถึงปัจจัยเหล่านั้นให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น
3. อุปสรรคและปัญหาต่างๆ ที่มีต่อกระบวนการและการจัดการทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชนยังมีอีกมากแต่การศึกษาถึงการบริหารจัดการปัญหานั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดีกว่า ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรชี้ให้เห็นถึงการบริหารจัดการปัญหาและอุปสรรคด้วย

บรรณานุกรม

- ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม. (2557). “การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนปทุมโคก จังหวัดนครปฐม” (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

แพรวนภา เรียงลีลา. (2561) “การจัดการเรียนการสอนเพื่อการพึ่งพาตนเองของโรงเรียนสัปปาสังฆา
ปฐมอโศก” (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). นครปฐม:
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2548). *ทุนทางสังคมที่ควรมี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขใจ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). สืบค้น 25 สิงหาคม 2565, จาก
<http://nscr.nesdc.go.th/>

สุวรรณีย์ คำมัน. (2551). *ทุนทางสังคมที่รัฐต้องจัดการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.